

כלומר, שהם לא ביד הלוח אלא מכרם — לא; ולכן לא מיבעיא כשיעבד לו סתם שמעיד המוכר עליה —

אלא אפילו עשאו אפותיקי [ייחד לו בפירוש את הפרה והטלית לגבות מהם] (3) **נמי לא** משתעבדים הפרה והטלית שביד הלוקח לבעל חובו של מוכר, ומעיד לו המוכר עליה, **ומאי טעמא? כדרבא! דאמר רבא:**

עשה את עבדו אפותיקי לבעל חובו, ומכרו ללוקח, בעל חוב גובה ממנו; אבל אם עשה את שורו וחמורו אפותיקי, ומכרו, אין בעל חוב גובה ממנו.

מאי טעמא?

כי האי — שעבוד עבד כאפותיקי — אית ליה קלא יש לו קול, (4) והיה ללוקח להיזהר שלא לקנותו, וכיון שלא נזהר, הפסיד.

טלית, מעיד לו עליה מפני שאין אחריותו עליו, הוא משום: **ודוקא בית או שדה אין מעיד לו עליה, שהרי בעל חובו של המוכר יגבנה, אבל פרה וטלית הרי זה מעיד לו עליה, ומשום דלא מיבעיא**

בסתמא [שלא ייחד לו הלוח למלוה את הפרה או הטלית בפירוש לגבות מהם], **דלא משתעבדא ליה למלוה הפרה או הטלית לגבות ממנה —**

ומאי טעמא אינם משתעבדים לו? משום דמטלטלי ניהו, ומטלטלי לבעל חוב לא משתעבדי [אין מטלטלין משתעבדים לבעל חוב אלא קרקעות בלבד]; (1) **ואף על גב דכתב ליה הלוח למלוה לשון סתמית "תגבה אפילו מגלימא דעל כתפיה** [מהבגד שעל כתפיו], **"הני מילי שגובה מהם הלוח בכגון דאיתנייהו בעינייהו** [שהם בעין, כלומר, שהם ביד הלוח], (2) **אבל ליתנהו בעינייהו,**

2. ומהם הוא גובה אפילו אם לא כתב "מגלימא דעל כתפיה".

3. כתב הרשב"ם "אפילו עשאו אפותיקי להך פרה וטלית שייחדן לו לגבות חובו משם, אם לא יפרענו עד זמן פלוני", והנה מצאנו "אפותיקי סתם" ו"אפותיקי מפורש" והוא שכותב לו "לא יהא לך פרעון אלא מזו", ומדברי הרשב"ם משמע שאם עשאו "אפותיקי מפורש" הרי זה גובה מהם, והקשו האחרונים: אם כן נחוש שמא עשאו "אפותיקי מפורש", וראה בביאור הגר"א סימן קיז יד; ובריטב"א כאן מבואר, שאפילו אם עשאו "אפותיקי מפורש", אינו גובה הימנו.

4. כי העבד מגיד לכל שעשאו רבו אפותיקי, והיה להם ללקוחות ליזהר, שו"ת הרא"ש כל פו אות יא.

1. כתב הרשב"ם בטעם הדין שמטלטלין אינם משתעבדים "דלית להו קלא, ולא יזהרו לקוחות, דאי משתעבדי, אין לך אדם שלוקח עוד מטלטלין מחבירו, דילמא טרפי להו מיניה"; והעירו האחרונים מדברי הרשב"ם עצמו לקמן דף קכח א ד"ה ור"ג, גבי מה שנחלקו שם האמוראים אם גובים מן העבדים שהוקשו לקרקעות או לא, וכתב שם הרשב"ם בטעם הסובר שאינם משתעבדים "דנהי דאיתקש לקרקעות הני מילי לדברים הכתובים בתורה ... אבל לענין בעל חוב כמטלטלי דמי, דאין בעל חוב סומך אלא על קרקעות שאין יכולין ליאבד ולא לזוז ממקומן, אבל אעבדים לא סמכא דעתיה, הלכך לא משתעבדי ליה", וראה רש"ש; וראה עוד ברשב"א בקדושין דף יג ובסוף המסכת שם.

מטלטלי אנב מקרקעי, הרי המלוה גובה
מקרקעי וגובה גם מטלטלי — (6)

ואמר רב חסדא: והוא דכתב ליה הלוח
לבעל חובו כששעבד לו מטלטלין אגב
קרקע: שהשעבוד הוא "דלא כאסמכתא, (7)
ודלא כטופסי דשטרי] הם שטרות העשויים
להעתיק מהם שטרות, ולא נכתבו לגבות
לגבות בהם, ואין בהם ממש".

ומשנינן: הכא בבדייתא ששנינו: מכר לו
פרה מכר לו טלית מעיד לו עליה — במאי
עסקינן: בכגון שלקח את הפרה והטלית

ואילו הא — שעבוד שור או חמור
כאפותיקי — לית ליה קלא, ולא ידעו
הלקוחות מהשעבוד, וכדי שלא להפסידם
אינו גובה מהם.

ואכתי מקשינן: למה מעיד המוכר ללוקח על
פרה וטלית, ומשום שאינם משועבדים לבעל
חובו לגבות מהם! ?

וליהוש⁽⁵⁾ דילמא אקני ליה [שעבד לו המוכר
לבעל חובו] מטלטלי אנב מקרקעי, ואז אף
המטלטלים משתעבדים לבעל החוב,
וכדאמר רבה: אי אקני ליה [אם שעבד לו]

"אסמכתא", ולזה מועיל מה ששעבד אגב קרקע,
וראה "קהלות יעקב" [הגדמ"ח] סימן כט
ו"ברכת אברהם" על דברי הרשב"ם.

וב"קובץ שיעורים" אות קצא הביא בשם
שו"ת הרא"ש "דהא דמטלטלי מישתעבדי אגב
קרקע אינו מטעם קנייה, אלא משום כיון
דשעבדינהו אגב קרקע אית להו קלא וכל טריפת
בעל חוב בקלא תליא", וראה שם ב"קובץ
שיעורים" שהקשה סתירת דברי הרא"ש בזה
מדבריו בתשובה אחרת, ראה שם.

7. ביאר הרשב"ם את טעם הדין: דכיון דאין זו
מכירה גמורה ולא מתנה ולא משכון, אלא
שעבוד בעלמא ודמי לאסמכתא, דקאמר ליה
"אם לא אפרע לך לזמן פלוני תגבה מכאן",
הלכך צריך לכתוב בו לאלומי שטרא [לחזק את
השטר] "דלא כאסמכתא", דאסמכתא לא קניא;
וראה עוד בזה ברמב"ן ורשב"א כאן, וראה עוד
בתוספות שנסתפקו אם צריך לכתוב כן רק
במקום שמשעבד מטלטלי אגב מקרעי, או אף
במקום שמשעבד קרקעות לברם, וכגון שמשעבד
מה שהוא עתיד לקנות, ולכאורה לפי טעם
הרשב"ם אין מקום לספיקם.

5. ראה מה שכתב הרשב"ם לעיל מג ב גבי
פיסול העד משום דילמא: השני נוח לי הראשון
קשה הימנו, שכתב: ואין לנו להכשיר אלא עד
דפשיטא לן דאינו נוגע בעדות כלל, וראה מה
שהובא שם בהערה בשם הרי"ף.

6. ביאר הרשב"ם "וגבי מטלטלי מן הלקוחות,
דנכסים שאין להם אחריות — כגון מטלטלין
— נקנין עם נכסים שיש להם אחריות לענין
מתנה בכסף ובשטר ובחזקה [שהם קניני
הקרקע], והוא הדין לענין שעבוד, דמיגו דחייל
שעבוד אמרקעי חייל נמי אמטלטלי, אבל אקני
ליה מטלטלי גרידא בסודר להשתעבד לו
לכשיגיע זמנו אם לא יפרענו יגבה מהם, לא קני
ואפילו בלשון מתנה, דכל "דאי" לא קני,
ד"אסמכתא" היא ואסמכתא לא קניא".

וביאור דבריו הוא, דאם כי חז"ל הפקיעו את
השעבוד המתחייב מעיקר הדין משום קול, מכל
מקום אם זה משעבד מעצמו לא הפקיעו חכמים
את שעבודו משום תקנת הלקוחות, ולא גרע
מכל הקנאה אחרת שמקנה אדם לאחר התלויה
בתנאי שלאחר זמן, שלא הפקיעו חכמים את
ההקנאה משום פסידא דלקוחות, והוא הדין
שיכול לשעבד; וכל מה דיש לדון הוא מטעם

משום הטעם האמור לעיל, אלא לא צריכא, כלומר, ברייתא זו עוסקת בכגון דקאמרי עדים "ידעינן ביה בהאי לוח, דלא הוה ליה ארעא מעולם נידועים אנו שלא היה לו קרקע מעולם]"⁸, ואם כן אינו יכול לשעבד מטלטלין אגב קרקע, ולכן מעיד הוא על פרה וטלית שמכר.⁹

ואכתי מקשינן: למה מעיד הוא לו על פרה וטלית, והרי אם כי אין לחוש לנגיעה משום שמעמידה בפני בעל חובו, וכפי שנתבאר; הרי מכל מקום נוגע הוא, שהרי אם יזכה המערער, נמצא שמכר לו זה את שאינו שלו, והאמר רב פפא:

אף על גב דאמור רבנן: המוכר שדה לחבירו שלא באחריות ובא בעל חוב וטרפה מן הלוקח, אינו חוזר עליו; מכל מקום אם נמצאת שאינה שלו, הרי זה חוזר עליו,¹⁰ ואפילו אם כתב במפורש שהמכירה היא שלא באחריות.

מאחר ומכר אותם לזה לאלתר,⁸ כך, שאי אפשר שילוה בינתיים וישעבד אותם למלוה.

ומקשינן עלה: וליחוש דילמא "דאיקני" הוא, כלומר, והרי יש לחוש שמא לוח קודם שקנה את הפרה והטלית, ושעבד לו למלוה אגב קרקע את המטלטלים שהוא יקנה בעתיד, ואם כן מיד שקנה אותם המוכר נשתעבדו למלוה, ואכתי תיקשי: למה מעיד הוא, והרי באופן זה נמצא שהוא מעמידם בפני בעל חובו?! —

ומאחר שלא חיישינן לזה אם כן האם שמעת מינה לפשוט מה שנסתפקה הגמרא לקמן בפרק מי שמת, שאם שעבד לו מה "דאיקני" [שעתיד הוא לקנות], וקנה ומכר, או שקנה והוריש לא משתעבד, ומשום שאין אדם משעבד דבר שלא בא לעולם?! —

ומשינינן: לעולם יש לומר דאם כתב "דאיקני" הרי זה משתעבד, ומיהו הברייתא שאינה חוששת לשעבד אגב קרקע, אינו

ב. עוד כתב הרשב"ם בשם רבינו חננאל: דהכא במאי עסקינן כגון שהעידו העדים: "זה האיש לא נתפרש ממנו מעודו ועד היום הזה, וברי לנו במה שקנה, וכי לא קנה קרקע מעולם לא במתנה ולא בקניה", והביא דוגמא לזה מגמרא, ראה שם.

אך רבינו יונה כתב: לאו למימרא שלא נפרדו ממנו כלל, ולא עשה מעשה כשהגדיל אלא בפניהם, אלא כיון שדרו עמו בעיר אחת מעולם, והכירו בעסקיו, והוחזק אצל בני העיר שלא היה לו קרקע מעולם, תו לא חיישינן כדי לפוטלו לעדות זו, שמא קנה קרקע ולא ידעי בדבר, כן נראה לי.

10. א. הרשב"ם ביאר את החילוק: דבשלמא

8. כתבו התוספות: יכולה היתה הגמרא לדחות תירוץ זה, שהרי אם כן גם גבי קרקע עוסקת הברייתא באותו אופן, והרי אם קנה ומכר לאלתר את הקרקע, אין הקרקע משתעבדת למלוה, היות ולא היתה בשעת הלואה; ומה שלא דחתה הגמרא כן, הוא משום ד"מגופה קפריך".

9. א. כתב הרשב"ם: לפי תירוץ זה של הגמרא, שוב אין אנו צריכים לומר שקנה ומכר לאלתר, שהרי לא היתה לו קרקע לשעבד אגבה את המטלטלין; ומן הדין היה לה לגמרא לומר: "אלא"; ומה שלא אמרה הגמרא כן, משום שאת התירוץ "כגון שקנה ומכר לאלתר" לא אמר אמורא, אלא הגמרא היא שתירצה כן.

ואם כן הרי נוגע בעדות הוא, שלא יזכה המערער בערעורו!?

ומשינין: **הבא במאי עסקינן: במכיר בה**

הלוקח **שהיא בת המורו**,⁽¹¹⁾ יודע והודה הלוקח, שפרה וטלית אלו של המוכר הם, ואם כן שוב אינו יכול לתבוע את המוכר, שהרי הודה לו שהדין עמו ולא עם המערער.

גנובין או גזולין, או שהיתה הקרקע גזולה, או שבא בעל חוב של מוכר וטרפה מיד הלוקח". ותמה על מה שכלל הרמב"ם דין היתה גזולה בהדי חיוב אחריות, והרי בהיתה גזולה נמצא שלא היה כאן מקח כלל, והוא צריך להחזיר המעות מדינא, ולמה כללה הרמב"ם בהדי בא בעל חוב וטרפה, דעיקר המקח בשעתו היה קיים, וכל חיובו הוא רק משום חיוב אחריות שקיבל עליו.

וכתב: והנראה מבואר בשיטת הרמב"ם, דסבירא ליה, דבאמת כל היכא דבא בעל חוב וטרפה דהמכירה בטילה והקרקע יוצאה מתחת ידו, או באמת חייב להחזיר לו את המעות מדינא, ולא רק משום חיוב חדש שקיבל עליו המוכר, כי כן הוא מעיקר הדין, דכל שחזרה המכירה להיות בטילה והקרקע נטרפת מידו, הרי הוא חוזר על המוכר ומקבל ממנו מעותיו, כמו שנמצאת בקרקע גזולה; ולא מיבעי למאן דאמר בעל חוב למפרע הוא גובה, דנמצא דהבעל חוב גובה אתה מיד הלוקח למפרע, אלא אפילו למאן דאמר מכאן ולהבא הוא גובה, מכל מקום כיון דעל כל פנים גביתו יש בה דין ביטול המכירה וכמבואר ברש"י פסחים דל ל ב עיי"ש, על כן הדין נותן שיחזיר לו מעותיו, וראה עוד שם; ועל פי דבריו יש להבין את דברי הרשב"ם.

ג. לכאורה נראה, שאם כתב לו מפורש שאינו מתחייב לו אפילו אם תימצא שאינה שלו, גם רב פפא מודה שאינו גובה, אלא שאם כן יכולה היתה הגמרא לתרץ כן.

11. לשון "בת חמורו" אינו שייך כאן, אלא שכן הוא לשון הגמרא בהמשך, ולכך נקטה הגמרא

היכא דטרפה בעל חוב, היא מכירה, דעביד אינש דזבין ארעא ליומי בשביל פירות יום אחד, כדאמרינן בבבא מציעא, ופירות שאכל שלו הן, כדאמר שמואל בפרק שנים אווזין בטלית: בעל חוב גובה את השבח, שבח אין, פירי לא; אבל לוקח מגזולין אמר התם: המוכר שדה לחבירו ונמצאת שאינה שלו, אמר שמואל: מעות יש לו, שבח אין לו ללוקח, אלא הדרא ארעא והדרי פירי וכל השבח, והלכך כיון דלא מרויח מידי, לא מכר הוא כלל.

ב. ולכאורה צריך ביאור: למה הוצרך הרשב"ם להאריך בטעם החילוק, והרי לכאורה החילוק הוא פשוט, כי בפשוט חיוב המוכר לשלם כשטרפה בעל חוב ממנו הוא משום חיוב חדש שנתחייב לפצות את הלוקח ואינו חיוב מעיקר הדין, מה שאין כן כשמכר לו את שאינו שלו, חייב הוא מעיקר הדין שהרי מקח טעות הוא, ואם כן כשכתב לו "שלא באחריות" אין לנו להכליל בדבריו אלא שאינו מתחייב יותר ממה שהדין מחייבו, אבל אין לנו להכליל בדבריו שפוטט עצמו ממה שהוא מחוייב מעיקר הדין.

ולכאורה יש ללמוד מכאן כדברי "חידושי מרן רי"ז הלוי" בהלכות שכנים [עמוד 142] שהביא את לשון הרמב"ם מכירה יט ג "כל המוכר קרקע או עבד או שאר מטלטלין, הרי זה חייב באחריותו, כיצד: אם הוציא המקח מיד הלוקח מחמת המוכר חוזר הלוקח ונוטל כל הדמים שנתן מן המוכר, שהרי נלקח המקח מחמתו, כך הדין בכל ממכר ... במה דברים אמורים בשהוציא המקח מיד הלוקח בבית דין של ישראל, כגון שהיה המקח מטלטלין והיו